

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Николай Иванов Ненов,
директор на Регионален исторически музей - Русе

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' по професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за култура“;

Докторска програма „Културология“ (Културни инициативи и публични политики)

с автор: Пламена Пламенова Заячка, на тема: Общността с наследство. Предизвикателства и перспективи за опазване и социализация на културно наследство, с научен ръководител:

проф. д.н. Иван Кабаков, Софийски университет

Общността с наследство в настоящето изследване е разпознавана като специфичен модел на група, обединена от представата за ценност на елемент от миналото, която днес има важно значение за разпознаваемостта на тази група и нейното съществуване, тъй като във фокус застава наследството като категория на познанието. Дейността по неговото опазване и социализация все повече се разглежда като колективен процес, в който важно място заемат общностите. Динамично променящите се представи за наследство от към съдържание и най-вече функции, говорят за необходимостта от добро управление на наследството, процес, който у нас се нуждае от по-голяма ефективност, тъй като налице са множество проблеми, ненамерили разрешение в съществуващата нормативна уредба. Конвенцията от Фаро за значението на културното наследство е един от възможните отговори при търсенето на подходящи модели за отговорност, съхраняване и остойностяване на наследството, макар все още тя да не е ратифицирана у нас. Въпреки това тази рамкова конвенция се съотнася пряко с необходимостта и правата на съвременни общности от хора, общувачи с наследство, които докторантката определя като общности с наследство. Отгук произтича и актуалността на разработвания в дисертационния труд проблем, който се фокусира върху предизвикателствата и перспективите за опазване и социализация на културно наследство, където основна роля в този процес на инициативност и поемане на отговорност се провижда за общностите с наследство, чрез действията на които се подпомага и процеса на социално сближаване.

Настоящото изследване цели да проучи как общността с наследство, в нейните разновидности, участва в процеса на опазване и социализация на определени обекти или практики на нематериалното културно наследство, както и подлага на анализ актуалното състояние на опазването и социализацията на културното наследство в България и

основните му несъответствия спрямо международните правни актове, политическите документи и добри практики. Осъзнаването на ценността на наследството се оказва ключов компонент за създаването на общност с наследство, с което рефлектира върху процесите на социализацията му. Чрез познаването на конкретни примери от нашата актуална действителност се показва ефективността на взаимодействието между общност и наследство, тъй като обвързващите елементи не са политически, а културни (с.60). Това показва и възможността чрез доверието към възможностите общностите да се реализира интегриран подход за управление на културното наследство.

Изследването включва проучване на правни нормативни актове, политически документи и документи на водещи международни институции. Методологията на проучването включва сравнителен анализ, емпирично проучване, case studies – с тях докторантката е успяла да получи отговор на поставените задачи, решавани в дисертационния труд, като е привела необходимите аргументи за целта.

Като цяло трудът е композиран добре, а отделните части надграждат основната теза. След като в началото на първа глава се проследяват в документи основни понятия, с които се работи в дисертацията, по-късно се открояват и основните типове взаимодействия „общност – наследство“, които са следствие на динамикага от обществените отношения в съвременните общества (с. 57). За целта докторантката прави съдържателен анализ на стотици публикации, обвързани с темата за наследството, като по този начин концептуализира научната визия по темата за наследство и обвързването му с конкретна общност или общности според неговата разновидност. Настоящият текст допуска по-широка от познатите у нас представи за културното наследство, тъй като залага на неговата интерпетация, която е резултат от активната дейност на различни общности с наследство. По този начин, чрез проследяване на хронологичното развитие на термините, но и чрез дейността на заинтересованите по темата, се достига до извода за разширяване на значението на обекта на изследване, който придобива антропологически измерения с фокус върху смисъла, придаван от държателите/ припозналите съответната форма на наследство.

Във Втора глава се проследяват институционални и нормативни промени в процеса на управление на културно наследство, които открояват като основна тенденция прехода от „културни права“ към основано на участие управление на културното наследство, в контекста на участието на общностите с наследство. В края на тази глава се анализира възможността за прилагане на Конвенцията от Фаро с нейните силни и слаби страни, както и ползите от нейните реални употреби за ефективността в управлението на културното наследство. Иновативен момент в тази конвенция е възможността за

генериране на икономически ползи, но за Конвенцията от Фаро културните, социалните, екологичните и образователните ценности на наследството са по-важни от икономическата стойност, тъй като насърчава интегрирането на културното наследство в икономическите процеси, като подчертава че специфичния му характер следва да се отчита при разработването на икономически стратегии (стр. 98).

В Трета глава са проследени ролите на общността с наследство в процеса на неговото управление, както и потенциала на отделните дейности: социализация, съхраняване и възстановяване за опазването и представянето на наследството.

Опитът да се разгледа ролята и значението на общностите с наследство за подобряването на процеса на опазване и социализация на културно наследство е част от дейността за извършване на осъзнати промени за подобряване на ефективността на управлението на културното наследство. Това се налага тъй като културното наследство и неговата ценност са под постоянно предоговаряне и не могат да бъдат приемани като непроменима даденост. За докторантката Пламена Заячка „общността с наследство“ е символ на осъзнаването, че културното наследство не следва да се дефинира само и изключително от експерти без обществеността да участва в този процес.

Според докторантката - „Общностите с наследство в своята същност предхождат документите, те са социален феномен и самата конвенция се основава на техния практически опит... тя цели да им предостави формален статут на „наследници“ имащи право да участват в процеса на вземане на решения за „гъхното“ наследство, т.е. третира ги като потенциален партньор и коректив на управлението на културното наследство, осъществявано от централните и местни власти“ (с. 70). Тази констатация дава възможност да се гледа на общностите с наследство като на възлови играчи в областта на управлението на наследството.

Конвенцията от Фаро е ключов конструкт при анализ в настоящото изследване. Тя изразява цели и методи в съответствие с настоящата българска политика и приоритети, като може да бъде в състояние да осигури подкрепа за по-нататъшна работа в областта на културното наследство чрез овластяване на общностите. Бъдещото ратифициране на Конвенцията от Фаро, според докторантката, също е в съответствие с политиката на ЕС и неговите документи в сферата на културата и културното наследство (с. 133). Освен това Конвенцията от Фаро се основава на иновативен модел на социална устойчивост, където на културното наследство се приписва важна роля, поради което тя би могла да помогне и в случаите, обвързани с т.нар. дисонантно наследство.

Но най-впечатляващи са посочените от Пламена Заячка *Десет последни* за управлението на културно наследство в България (136-137 стр.), които задават

параметрите на промяна, като описват ползите за културното наследство и реалното идентифициране на общността с наследство. По този начин теоретичната рамка на изследването добива плътност и приложимост в реален аспект.

Авторката акцентира върху ролята и значението на общностите с наследство в процеса на опазването и социализацията на културното наследство и проследява през десетилетията разбирателното му, което се развива в съответствие с промените у самите общности от хора.

В същото време не може да не отбележим колебливото в известни моменти познаване на спецификата на нематериалното културно наследство – ще взема пример от една от нейните публикации, представящи като казус т.нар. „мълчаливо хоро“, което не се реализира като форма на нематериално културно наследство, тъй като не притежава съответните критерии, нито създава въобразена общност около някаква възможна ценност, дотолкова, доколкото играта – фолклорните танци извън контекста на носителите, извън контекста на традицията като процес на приемане и предаване на знание, не представлява формулирано наследство. То може да е културна практика за себеизразяване и дори да акумулира множество от съмишленици, но не се превръща в общност, тъй като елементът наследство липсва.

Също така освен петте вписвания в представителен списък на елементите на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО, са пропуснати да бъдат указани и трите вписвания в Листа с добрите практики – Читалище, Фолклорният събор в Копривщица и културните практики, свързани с Първи март.

Текстът има принос към критическите изследвания на културното наследство в България, поставя темата за общностите с наследство като конкретен и актуален въпрос, очертава съвременни политики и тенденции в областта на управлението на културното наследство.

Авторрефератът отговаря на достиженията на дисертационния труд и го представя адекватно, а изнесените в него основни моменти от текста са в достатъчна степен репрезентативни и обобщаващи, за да се постигне необходимия обзор върху труда. Каго цяло научното изследване притежава висока стойност и следва да се сподели с широк кръг от четяща аудитория, като се публикува.

Дисертационният труд съдържа научни приноси, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“. Работата по дисертационният труд показва, че докторантката Пламена Пламенова Заячка притежава задълбочени теоретични знания и

професионални умения, показва качества и умения за самостоятелно провеждане и създаване на научно изследване.

Поради това, убедено давам своята положителна оценка за дисертационния труд, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'доктор' на Пламена Пламенова Заячка, в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за култура“, Докторска програма „Културология“ (Културни инициативи и публични политики).

12.03.2020 г.

Изготвил становището:

Проф. д-р Николай Ненов

